

**Deplɛɛ kǎ –gu nyɔɔ 'nyɪ –nyɪ
kǎklanyɔɔ 'kǎmadɛɛ?**

*(Pourquoi l'on ne donne jamais à un coléreux
le titre de chef?)*

*Raconté par DJAHI Kogné Michel
(Djapadji)*

Première impression Mai 2002

(Corrigé en document PDF Octobre 2008)

© Centre de Traduction et d'Alphabétisation
en langue Bakwé
(C.T.A.B.)
—Touadji II —
B.P. 555, Méagui
Côte d'Ivoire

Cel: 07.89.61.68 / 07.04.60.01
07.62.97.21 / 07. 00. 29.32

**Dεplεε kǎ –gv nyɔɔ 'nyɪ –nyɪ
kǎklanyɔɔ 'kamadεε?**

*(Pourquoi lon ne donne jamais à un coléreux
le titre de chef?)*

'A jre Dεrεε kǎ –gv 'kluarɪ mlaa 'nyɪa'
bǎtǎ kǎ?

'Kluarɪa mlaa we kǎ 'sraa –suugbee.
–Gbrii! 'Üa 'fɔ nya trara. 'Ü trara nɪ, 'ast 'ü
be.

'Ast dɔε bǎa' üa kpaköa nɔ be:
«Jǎjǎkulu bǎa' 'plǎ 'wu 'u –sie 'wli. –Mǎǎ 'ua
–srɪ 'nyɪ –pε, 'ii kǎ 'nyɪ amǎ ana 'bre
'kamanyɔɔ 'pa –bε –lɔ 'mä ana 'bre bǎ –bε
ana 'bi blɔ 'mä 'na.» –Yaaa! Mlaaa 'fɔ 'nyie.

'Iibǎ: «'I 'na. Nyɔɔlɔ a traraa' a 'paaa'
'lɪ –o, 'ɔa –tua' 'lɪ –o 'ɔɔ bǎ –Gbe.» 'Ii 'üa 'fɔ
'nyiere 'lɪ. 'Ünya we –Gbe 'ünya –gbala –Gbe.

«–Mɔ bǎ ana 'kamanyɔɔ 'ia –gv a
–gbala –mɪ –o. A 'paaa 'lɪ –mɪ, –mǎǎ dεrεε
kǎ –gv –klaaa –bε –blaaa amɪ –mǎǎ 'ia –gv
–a, a jre 'iin wiipapakɔ, –nyɪ prεε ma wiia 'klɪ
'aie a –tv 'lɪ –mɪ –o.

Amo -tua' 'lı -mı -o, amo bä -na mlia wii. 'Blulu kä -gäli a kva' ɔ, 'umä 'na. 'Aie a -gbala -mı.» -Gbe 'nyiere 'iin 'lı.

Mlaa nya -gba 'kä. 'I -sia' jrüü nı, -Gbe nya we 'üün. 'Iibä: «'I 'na. 'Be 'anya kä -pı 'mı 'litv. 'Moo bä 'kamanyoo ɔ, 'ii känyrı o -lo 'mä 'litv 'ie 'n we 'amı -o. 'Sırt amaa' nu -be jäjäku 'maa' 'klıbölö 'ai -lo 'mä 'lıpa, 'aie 'n we 'amı -o.» Mlaaa 'fı ɔ 'nyie 'ü -ma, «-Moo a ponyakli -o.»

'Iibä: «Derεε a bäa' -plu -gäli, nyoo ma jä so -plu -gäli nı, 'üa 'mä 'oon -tu nı, 'ü -träärä 'oon 'libänyoo. A ma nusaa, 'kä jäjäku nya 'klı 'bölö. 'Iε -gbala 'amı -o» Mlaaa 'fı nya 'nyie. 'Ia nı 'sraalä 'lı nı, -tigbiojo ma 'libä -be 'üa 'kpoo pla 'sraalä. 'Ünya -gba 'kä.

-Söplü 'soo 'mä -sikalı mi nı, -Gbele -tεε 'paa' 'lı -lo, 'ea 'yio 'a fümö. 'Eε bä 'ku, 'ea 'yioa fugba fümö. 'Sırv 'soo 'mä -sikalı mi nı, -Gbea 'yio 'a jä. -Jää -Gbe we ɔ 'plaa 'fı: «'Ba ji.» Mlaaa 'fı kreεεkpe, 'ünya trara.

'Iibä: «'I 'na. 'Be a trara kä -pı 'nyaa 'pali -lo. 'Nına nyoo ma jä, 'ü -träärä 'oon nyoo. Jrüü mia' -sikalı -o, 'moo bäa' -Gbele -tεε 'na 'yio ε jä. 'N wea' 'amı, 'ia -gu 'n

–gbala 'amɪ. 'Amä 'mɪ nyɔɔ –nyɪ –o, 'mä 'na
'yio –tu.»

'Iibä: «Amɔ blö 'iin kälɪ anya –mɪ dɛɛɛ
'saa –o.» 'Ia nɪ 'sraalä 'lɪ dö, –tigbio ma 'libä.
'Üa 'kpɔ bää' mlaa 'ünya mi 'sraa 'lɪ. –A 'plɛɛ
'ünya nyɔɔ 'jä rä, 'ünya 'lɪpa 'ünya –Gbe –nyɪ,
–bɛ –Gbe 'mä 'ɛa 'yio –tu? Nyɔɔplɛɛ kä 'ju 'ü
nya 'saa? Nyɔɔplɛɛ kä 'ɲlɔɔ 'ünya 'saaa?

–Gbe –nɛma: «'N –nyɪ 'amɪ jrüü
'kɔkɔmlɛɛ. 'Na 'yiolo 'n pla 'ɔɔn sɔ 'lɪ 'ɔ –määä
–fɛ. 'Ba –nyɪ 'mɪ nyɔɔ –o.»

Ü 'a mi 'sraa 'lɪ, 'ü 'a bälɪ bā bā ...

'Ü 'nɪ 'ba ma 'lɪ wii, kä 'ü jö. Duɛ –ma:
«'Nyaa 'nu. 'Ia 'saa a blö nyɔɔ ɔ mi ɔ we
–tigbio, –maa wiiri a kää' kälɪ 'i –sɔɔɔwɔ.
'Sɪrɪ amää' 'nu amää' 'ia –togo 'jä, a ma 'iin
jre.»

'Ii känyrɪ 'ünya blö nyɔɔ 'ɔnya mi
–tigbio we. 'ɛɛ fa 'üün 'ünya mi –tigbioa
'klɔarɪ.

–Tigbio nya ji. 'Üa 'fɪɔ bā pape –wälɪ
ɔ 'ü –gbala –Gbe a mi –tigbio 'ba, 'ɔ ma ji
anya mi dɛɛɛ 'saa –o. 'ɔnya 'nyie. 'Dugua
pape –wälɪ 'ü kv –bɛ –tigbio 'tɔ.

-Tigbio 'tɔa' kplookploo, -ama 'jä 'ɔa
'wuwudɛɛ, -nya 'saa dɛplɛɛ? 'Sɪɾɪ -Gbea 'yio
jää', 'ɔ nö -yüüyüü. 'Ünya -ga -tigbio, 'ɔnya
-tu 'lɪ -yrɛ. Dvɛ dɔ wii 'wɔ.

'Iibä: «'Ba -gbala -tigbio 'ɔa -glaa. A
bää' -tɛ -o, ana 'fɔ trara kä anya 'pa kä 'lɪ
-ɔ, -Gbe nɪnɪa kä -o, ana 'ku nɪnɪa kä -o,
nyɔɔ ma jä -o, a -träärä 'ɔɔn nyɔɔ.

-Sɪɾɪ mia' 'kä -gbakalɪ -o, 'ɔa 'yio 'ɔɔ
jä. 'ɔ nɪnɪa a -nyɪ 'ɔɔn nyɔɔ 'ɔmä 'ɔa 'yioa -tu.
A wiiri 'ai a -sesekälɪ -plu amää' 'iin 'kplara a
ma 'iin jre. 'A 'ia -gu 'n mi 'ɔɔn 'ba. 'ɔ jia', 'a
'ia a -gbala 'ɔɔn -o.»

-Gbea 'klɪ -o. -Tigbio -nëma: «'Ama
'sari 'iin 'nyaa 'nu. 'Mɔɔ blö 'iin kälɪ -baka mi
'sraa 'lɪ. A tɪ -Gbe, ana 'kpɔ a mi 'sraa 'lɪ.»
'Ünya 'nyie. -Tigbio -ma: «-Gbe -o, -mää
-na fɛrɛsaa -a, -bakää a mi 'sraa 'lɪ nyra 'üün
'mä 'mä 'klɪdɛtɛ.» -Gbe -nëma: «-Yüüü!
'Ba mi 'nɪ. -Kaa ɪa' jɪ ɪ, 'sraa a 'doo 'ü pla.
'Ii känyrɪ 'ba mi 'sraa 'lɪ. Dɛɛɛ 'n 'bataa', 'ba
-nyɪ 'mɪ nyɔɔ 'mä 'na 'yio -tu.»

'Ünya mi 'sraa 'lɪ. 'Ii -tigbio 'betree
dvɛ. 'Ii dvɛ 'sari dö, 'ii -tue 'sari dö. -Tigbio
-nëma: «Dvɛ 'asɪ bä 'wɔ? -A 'plɛɛ -mä nyɔɔ

'jä rä -mä -Gbe -nyɪ, 'ɔmä 'ɔa yio -tuʋ?

-Mɔ duɛ -susugbeelɛ 'a wii -Gbe -tua'
-mɪ 'klɪ, i -nyiere'a 'lɪ? 'Mɔɔ 'mä nyɔɔ ja, -mä
'ɛɛn -nyɪ, 'ɛmä 'ɛa 'yio -tuʋ? Ja nyɔɔ. -Mɔ
amä fa amä 'ɛa yio -tu. 'Iɛ 'n -gbala -mɪ -o.»

-Tigbio 'daa 'üün da da ..., 'ɔ -ma:
«'Be -Gbe 'a fa 'mɪ 'mlɪ -o! 'Anyɪa' nyɔɔ 'jä,
'amäa' 'ɛɛn -nyɪ, -bɛ a jia' 'na 'kluarɪ, 'mɔɔ
'mä mi 'mä 'ɛɛn -gbala nyɔɔ ma 'lɪbä? 'Ai -gu
'a we 'mɪ? 'Mɔɔ 'mä 'ɔɔn 'blö 'sa? 'Be 'mɔɔ a
-glaa 'nyaa ji.

Duɛ -o, 'mɔɔ 'ba 'sa -Gbe 'mä 'ɛa 'yio
-tu. 'Iɛ 'n -gbala 'amɪ -o. 'Nyɪ ma nyɔɔ kã
'mɔɔ -Gbe -nyɪ, 'ɔmä 'ɔa 'yio -tu 'ii kënyɪ
'mɔɔ, 'na nyufa 'n 'sa. 'Ba fa 'mɪ 'ba -nyɪ 'mɪ
-Gbe.» 'Cɪcawii bäsaa, 'cɪcawii bäsaa?

'ɔ -ma: «'Nɪnɪa 'cɪcawii.» 'Ü -ma:
«-Yaaa.» 'Ü sɔa' 'sraa 'lɪ, 'ünya ji 'ünya 'tɔ
pape -wãlɪ. -Tigbio -nɛma: «'N 'trɛɛ 'amɪ -o.
'A ma 'nyɪ -wɛ mɛ ɛɛ, 'ba -tuɪtyrɛ 'na 'mlɔɔ
'nyaa wii 'paa -o. -Gbe -mɔ 'n -gbala: «'Na
nyɔɔ -mää 'crɛ -o, -maa 'mɔɔ 'sa 'na nyufa
-mää -na 'yio -tu.»

'Ai -Gbe 'pie 'üa 'ftɔ 'klɪ. 'Iibä: «-Yɛɛ.

A mia' 'sraa 'li, 'asi 'ɔ be 'ɔ nunta o, 'ɔ 'sa 'ɔa nyufa –mä –na 'yio –tu –o. 'ɔma be 'iin, 'nyie –o.» –Yaaa! –Gbe nya 'nyie.

–Tigbio –nëma: «'Nyaa 'nu. 'Be –na 'yio 'a jä ɔ, –be bä 'ku, –mää –gä nyra –mi 'sɔ –ka 'nyɪ –tu. –Maa 'sɪɪ 'kua 'yio, 'bɔa 'yio jäa' 'sɪɪ 'ɔ nöa' nɪ, 'bibrikulu –nëmää' 'bri, diiri kä 'fɔ –nëmää' 'bla, jɪjɪri kä 'fɔ –nëmää' pi 'sɪɪ 'mɔɔ bää' 'li nɪ, nu 'iin. Nu 'iin –be 'mä 'iin 'jä –be nyra –na 'yio ma mi –o, 'mɔɔ nëmää –gogo 'sa. 'Iɛ 'n –gbala –mi –o. –A –tɔɔ 'dugu kɾɛɛkɾɛ, 'sa brüü a 'fɔ. 'Ia ma –si, –be amä mi –o.» –Gbe –nëma: «'I kä 'mi 'tu.»

'Be –tigbio 'mä –Gbea 'yio –tu 'e; 'ü ma 'bla bree kplookplo 'ɛa 'mlɪa –gbiteɛ bää' 'li, –tigbio 'ɔɔ jö 'ɛɛn. 'Üma pi jɪjɪɛ –miri 'mɛɛa', –tigbio 'ɔɔ jö 'iin. 'ɔma ja 'nu, –mulu 'paa 'nɔnu –tigbio 'ɔ 'naa 'uun.

'Asɪ 'ü bä bätä 'ü 'bree; 'be 'üa 'kuyu ma –be –tigbio mi 'ɔ –gbala 'kpolu. 'ɔ –ma: «'Bütügbalä kva' –pɪ, ä 'ü –goa', 'bö 'bütügba –mölöö –a mi –a –tɔɔ 'kuyua 'mlɪ. Ama ja –Gbea 'yioa ama ji –o, 'sɪɪ 'mää' 'nu o, 'asɪ –a nu –o. Wiiri 'nëmää' 'pa, –Gbe ma –gbrii 'bütügba 'li 'wli 'kä, 'kpla 'ɛɛn. 'Sɪɪ 'nëmää'

be, 'asɪ –a –nu 'ɛɛn –o.» 'Kpolu 'nyie.

'Bri bri, 'bibriti nya jrāwli. 'Ü –ka 'bree
a 'muu, –Tigbio nya –gbala komii: «'Ba ji 'ba
ku 'lɪ –gasë –gba. Wiiri nēmāa' 'pa, 'ba 'nyie.
'Ba –te 'ba 'nyie. 'Üa nülü 'muu nya 'nyie.

–Sri paa' 'saarɪ ɔ, 'bibrikv 'a 'lɪba.
–Gbea 'yioa –tutvsri. 'Ü fa –tigbio ɔ 'ümä
–Gbea 'yio –tv. –Mödöö –gbötö –tigbio; 'be
'ɔɔ 'ümä –wälɪ 'pie, –bɛ 'ümä –Gbea 'yio 'pie.

'Ünya 'tɔ 'kuyu –gba, 'ü 'sri –Gbea 'yio
'kä 'ünya 'sri –tigbioa 'muu 'kä. 'Ōnya –pupɔ
'bütügba 'lɪ 'ɔnya 'jä 'lɪ. 'Ōnya dɔ 'wli 'wu, 'ɔ
–ma: «–Flikua 'amɪ 'n 'trɛɛ 'amɪ –o.»

–Klokloo –klooo komii nya 'pa wii.
Nyüüa 'fɔa fugba nya 'daa –nyaaa. 'Iibä:
«Ŋalɛ 'blaa 'amɪ? Nyüülü kä bätä a möa', 'aü
'nyie 'nɪ. 'Be 'mɔɔ bää' 'lɪ, 'iɛ 'n –gbala 'amɪ 'be
nyra –Gbea 'yio mö 'saarɪ 'kubre 'nɪ.

'Ōnya –pupɔ 'kuyu 'lɪ 'ɔ –ma: «–Wööi!
Deplɛɛ kä –gɜv? –Gbe ji, deplɛɛ kä –gɜ
'täkabolä kva' –pɪ 'ünyɪ 'ään –go, 'ünyɪ 'lɪ
'baa? 'Be ana 'sɔɔ nēmä 'lɪ 'pi –o, –bɛ 'inyia'
flɛrɛɛ? –Na 'muu ji –mä kpöö 'jä. 'Pa wii 'ü
–go 'ümä 'ään 'lɪ 'ba. Tɛ –tɛ –jää kpöölä 'lee.»

–Gbe 'mä 'bütügba 'lɪ 'wli pla, 'ɛmä
kpöö 'jäkalɪ mi nɪ, 'kpolu 'daa 'saʋn. 'U 'kpla
–Gbea –fatä. 'Bütügba 'lɪ kakaka. –Gbe 'a
–mɛ.

–Tigbio 'paa wii ɔ: «–Yii! Dɛplɛɛ? 'Ba
ji 'kua 'a –Gbe 'kpla. 'Kua 'n wea' –plu, –bɛ ü
'nyiea' 'üa –Gbe 'kpla.» Kpakpa 'a –plu 'kpolu
'kplara –Gbe. –Tigbio –nëma: «'Na tuu 'amɪ,
'ba 'nyüglö 'n bibie 'amɪ. Dɛplɛɛ kä 'amɪ 'cre
'wu –bɛ 'a kpla –Gbeɛɛ? 'Ba 'nyüglö 'mä 'amɪ
'bete.

'Amɔ 'daa ana 'brea ma tuŋlu –Gbea
'yio biara 'ɔ ji, –bɛ 'ɔ 'daa –ma 'mɔɔ ü –tu 'ɔɔn
–gba 'ɔ ji? 'Ai 'nyia' 'amɪ 'tu 'kä, 'ia –gu 'a
'kpla 'ɔɔn? Ia 'daa 'ii 'nyia' 'mɪ 'tu 'kä, 'ba bla
'ɔɔn 'kä 'mä 'ɔɔn 'jä.»

–Fuuku! 'Kpolu nya bla –Gbe 'kä.
–Tigbio –nëma: «–Yii! 'Ba –jäa wii. –lu!
–Gbea 'yioa 'doo biari 'ɔ mi –bɛ –Gbe 'daa
–ma 'ü –träärä 'ɔɔn nyɔɔ? 'A nɪnɪa kplokploo
'ii 'nyɪ 'amɪ 'tu 'kä? Ia 'daa 'ii, 'ba ka 'sɔɔ 'ba
bla –Gbeɛ 'kä.» –Fuuku! 'Kpolu nya bla –Gbe
'kä.

–Tigbio nya 'ka –plu 'lɪ, 'iibä: «Mlaa
'amɪ 'a –plu 'a kɔkɔ? 'A –määä 'kä –gba? ɛ

kva' -pi, 'ε ma 'wu 'lɪ 'ɛnya dɛɛ bubɔa' -o.
Mlaaa 'fɔ -klüüa 'ünya -gba kä 'kä. -Tigbioa
'muu -jäa -te kpauun 'ɔ bä 'lee, 'ɔnya -gbala
'kpolu: «'Kpolu -ö, 'cere 'ɛɛn -wäli -ö, 'cere
'ɛɛn -wäli -ö.»

'Ast 'kpolu nu kä 'unya 'cere -Gbe
-wäli -o. -Gbe mia' -plu 'lɪ 'ka kalɪ 'kä,
mlaaa 'fɔ, -pɛɛɛ 'üa 'kä -gba. 'Ii känyɪ nɪ,
nyɔɔ 'nɪ 'pa ma 'lɪ kaklanyɔɔ 'ɔ 'nɪ -nyɪ ma
'ɔɔn 'cifidɛɛ, 'ü 'nɪ -nyɪ ma 'ɔɔn 'kamadɛɛ -o.

'Abɪa 'na 'nänaa -fatrafli -o.

Communiquez-nous tout problème que vous rencontrerez! Vous nous aidez ainsi à améliorer l'orthographe de la langue Nyragbi. Nous remercions par cette occasion, tout le peuple Nyragbi pour leur collaboration.

ADDITIF

Ces contes ont été enregistrés et vérifiés avant l'impression avec les Nyragbi, précisément dans les villages de Djapadji et Doba.

Voir la langue Bakwé écrite et lue sous toutes ses formes par tous ses composants est un souhait et objectif que veut atteindre le Centre de Traduction et d'Alphabétisation en langue Bakwé.

Nous vous remercions pour la collaboration fraternelle au nom des Bakwé.

Imprimé par la
Société International de Linguistique
08 B.P. 857 Abidjan 08, R.C.I.
Tel: 22.43.12.98

Bakwé / 2ème trimestre 2002/ 50